

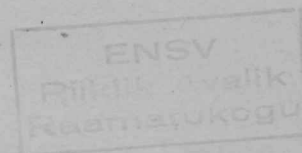
EA 23.408

14962

ALEKSANDER SUURE SÕJAKÄIK PÄRSIASSE.

GAUGAMELA LAHING.

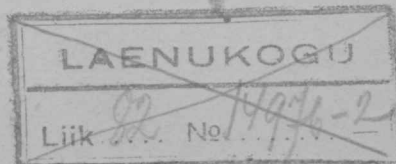

EA 23408

Ar 937
Aasoja V.

Voldemar AASOJA,

leitnant.

1937 .a.

S i s u k o r d.

- I Makedoonia ajalooline areng.
- II Lühike ülevaade Pärsia riigikorrast.
- III Sõja põhjusi.
- IV Poolte sõjaplaanid.
- V Ülevaade Makedoonia sõjajõududest.
 - 1) Komplekteerimine.
 - 2) Organisatsioon.
 - 3) Relvastis.
 - 4) Lahingukord ja väljaõpe.
- VI Lühike ülevaade Pärsia sõjaväest.
- VII Sõjakäik Pärsiasse.
 - 1) Sõjakäigu algus. Granikuse ja Issuse lahing.
 - 2) Gaugamela lahing.
 - 3) Sõjategevus pärast Gaugamela lahingut.
- VIII Aleksander Suure strateegilisi ja taktikalisi iseärasusi.
- IX Kokkuvõte.

A l l i k a d.

- 1) W.A.MITCHEL: "Outlines of the World's military history".
- 2) J. v. H.: "Anleitung zur Studium der Kriegsgeschichte".
- 3) Dr.H.DROYSEN: "Heerwesen und Kriegsführung der Griechen".
- 4) Prof.S.A.ŽEBELEV: "Aleksander Suur".
- 5) Eesti entsüklopeedia.
- 6) DELBRÜCK: Altertum. I teil.

MÄRKUS: Skeemid nr.nr.3,5,6,7,8,9 võetud W.A.MITCHEL'i teosest, nr.nr. 2 ja 4 - J.v.H."Anleitung'ist".

Aleksander Suure sõjakäik Pärsiasse.

Gaugamela lahing.

I Makedoonia ajalooline areng.

7. ja 6. sajandil e.Kr. Tessaaliast väljarännanud kreeklased asutasid Kreeka põhjaossa Makedoonia riigi, mis eriti leienes Itta. Makedoonia piiril elunevad pärslased segasid end tihti Makedoonia siseasjusse, püüdes Pangarose (Pinaruse) loodusvarasid oma valdusse. Makedoonia, keda lõhestasid 5. sajandil veel sisemised troonitülid, oli oma naabritega alaliselt sõjajalal. Ta sõdis teiste Kreeka riikidega ja välise vastase ähvardades sõlmis nendega sõjalisi liite.

Makedoonia kuningas Filippos II pani riigis maksma kindla korra. Ta alistas naabruses olevad väikesed Kreeka riigid ja laiendas piire Musta mereni. Filippose eesmärk oli ühendada kõik Kreeka riigid ja vabastada Väike-Aasia rannikul olevad Kreeka asundused Pärsia ülevõimu alt. Filippose idee leidis Kreeka riikides poolehoidu, sest mitmed neist, olles sattunud Pärsia protektoraadi alla, lootsid Makedoonia abiga vabaneda. Filippos lõpetas Kreeka riigikeste omavahelised tülid, alistas 11 aastat kestnud sõjas isegi Ateena ja ühendas Korintose kongressil 338. a. e. Kr. kõik Kreeka riigid, väljaarvatud Sparta, üheks liitriigiks Makedoonia ülemvõimu alla. Ta andis igale riigile oma konstitutsiooni ja õhutas panhellenistlikku liikumist, kusjuures ta kasutas osavasti Kreeka ja Pärsia ajaloolisi tülisid oma tee tasandamiseks.

II Lühike ülevaade Pärsia riigikorrast.

Pärsia riik koosnes mitmest alistatud rahvast. Pärsia valdusse kuulus Väike-Aasia, osa Kreeka riigikesi, praegune Süüria, Palestiina, Irak, Egiptus ja Pärsia. Alistatud rahvaid Pärsia kuningas valitses kuberneride (satrappide) abil. Nimetat. maid ühendas vaid Pärsia kuninga ülevõim. Kubernerid valitsesid maid oma äranägemise järgi. Kui üksikud provintsid tasusid keskvalitsusele korralikult maksud ja andsid nõutaval arvul sõjaväge, siis kuningas neid rohkem ei tülitanud. Et Pärsiale olid tugevaks vastaseks Kreeka riigid, siis oli ta viimatinimetatuga alaliselt konfliktis. Olles peremees Vahe mere ida osas, püüdis Pärsia oma ekspansiooni laiutada ka Euroopasse.

III Sõja põhjusi.

Väike-Aasia rannikul asetsevate Kreeka linnriikide vabastamine Pärsia ülevõimu alt, Kreeka sõltuvuse lõpetamine Pärsiast ja panhellenismi ideed olidki Filippose peamiseks sõjakäigu põhjusiks Pärsiasse, mille ettevalmistamist alustas ta kohe pärast Korintose kongressi.

Saades surma atendaadi tagajärjel, pidi Filippos jätma sõjakäigu läbiviimise oma pojale Aleksandrile, kes sellega tuli meisterlikult toime.

Pärast Filippose surma end. vabad Kreeka riigid, kes polnud sallinud Makedoonia ülevõimu, tõstsid mässu, et saada tagasi kaotatud iseseisvus. Palju kreeklasi emigreerus Pärsiasse, kus astuti sõjaväkke ja loodeti Pärsia abiga murda Makedooniat. Aleksander Suur, kes oli kogunud ja hää haridusega juht juba oma isa sõjakäikudel, surus kiiresti maha teebalaste mässu, hävitas Teeba linna ja sundis alistuma ka teised käärivad Kreeka riigid.

Aleksander Suur, asudes teostama isa kavatsatud sõjakäiku, seadis oma eesmärgiks hävitada tugev mandri- ja mereriik Pärsia ja saada ülevõim Makedoonia kätte Vahe merel. Ta lootis Pärsia purustamisega viia Kreekamaa õitsvale järjele.

IV Poolte sõjaplaanid.

Aleksander Suure eesmärk oli alistada Pärsia. Ta teadis, et Pärsia on tugev merel, mispärast Kreeka oli alalises ohus oma asendi tõttu. Vahemere ranniku vallutamise lootis ta hävitada Pärsia merebaasid ja saada ülekaalu merel, oli tal kerge allutada Pärsia. Nenditud kaalutlusile rajaski Aleksander oma strateegia, lootes saada Vahemere isandaks.

Pärslaste poliitika oli lühinägeline. Nende sõjaplaan oli suurejooneline ja hea, mille koostas Kreeka rahvusest päritolev Pärsia peastaabi ülem Memnon, kuid Pärsia kuningas ei võtnud nimetatud sõjaplaani vastu. Pärslased, omades tugevat laevastikku, ei teinud katsetki Aleksandri maabumist takistada. Memmoni kava oli rajatud kaitse- ja pealetungi-sõja kombinatsioonidele¹⁾. Pärslased pidid vältima otsust lahingut ja taandudes laastama maad, et võtta vastaselt võimalus sõjategevuse baaside loomiseks. Taandudes pidi makedoonlaste sõjavägi meelitatama Pärsia sisemaale, kus loodeti teda lüüa arvuliselt ülekaaluka sõjaväega. Laevastik pidi ristlema samal ajal Kreeka vetes, õhutades kreeklasi mässule.

Vaadeldes poolte sõjaplaane, näeme, et Makedoonia sõjaplaan oli loogiline ja reaalne. Pärsia sõjaplaan oli suurejooneline ja hea, kuid Dareios polnud arvestanud õieti poolte jõudude relatiivset väärtust.

V Ulevaade Makedoonia sõjajõududest.

1. Komplekteerimine. Aleksander oli pärinud isalt hästikorraldatud ja distsiplineeritud rahvusliku sõjaväe. Raskeratsavägi oli komplekteeritud aadlikest ja jõukamaist kodanikest. Raskejalavägi (sanisoophorid)

1) A. Žebelev: "Aleksander Suur" lhk. 48.

koosnes talupoegist ja muist kodanikest. Kergeratsaväe moodustasid Kreeka ja Tessaalia palgasõdurid, kelle arv Aleksandri armees oli suhteliselt väike. Sõjaväe-teenistus oli kohustuslik sõjakäigu puhuks. Ainult raskeratsavägi (hetäärid) ja mõned ihukaitseväeosad koosnesid alalisist väeosist.

2. Organisatsioon.¹⁾ Väikseim üksus Aleksandri sõjaväes oli file, mis koosnes 16 mehest. 4 filet = tetraarchia; 4 tetraarchiat = syntagma, mis oli ka taktikaliseks üksuseks. 4 syntagmat = chiliarchia; 4 chiliarchiat = faalanks. 2 faalanksi moodustas double-faalanksi ehk divisjoni ja 2 divisjoni suure faalanksi (skeem nr.1). Kokku suures faalanksis umbes 16000-16800 meest. Aleksandri armee koosnes (olenevalt jõududest) 2-3 suurest faalanksis. Ratsaväe organisatsiooni kohta puuduvad täpsemad andmed. Kindlasti eksisteerisid seal eskadronid, mis koondati rügementidesse. Peale nimetatute esinesid kergejalaväe, kergeratsaväe, vibumeeste ja liiteosade üksused. Kokku Aleksandri armees 40000 jalav. ja 7000-8000 ratsav. Jalaväe ja ratsaväe vahekord oli 6:1.

3. Relvastis. Faalanks oli relvastatud pika odaga ja kilbiga. Raskeratsavägi oli soomustatud ja omas relviks piigi, kilbi, mõõga ja mõnikord ka viskoda. Kergejalaväe relvastiseks oli mõök, lühike oda ja vibu. Osa kergeratsaväest oli varustatud ka vibudega.

4. Lahingukord ja väljaõpe. Jalavägi koosnes faalanksitest, mille tiibadel oli ratsavägi, raskeratsavägi harilikult paremal, kergeratsavägi vasakul ja tiibade taga varus. Kergejalavägi faalanksi ees ja osaliselt ka varus faalanksi tiibade taga. Liiteosadeks olid eriliselt väljaõpetatud jalaväeosad faalanksi ja ratsaväe vahel.

1) W.A.Mitchel: "Outlines of the World's military history".

J.v.H.: "Anleitung zur Studium der Kriegsgeschichte".

Et faalanks oli väga vähe paenduv ja õrn tiivalöökide vastu, siis võttis Aleksander tarvitusele iseäranis sügava lahinguformatsiooni, asetades lühikese rinde tiibade taha tugevad jala- ja ratsaväe kolonnid kompaktsete massidena tiibade julgestamiseks.

Väljaõpe oli hea. Faalanksi ja ratsaväge drilliti kujundama mitmesuguseid formatsioone, millest iseloomulikud on "talv" (kiil) ja "näpits". Faalanks oli õpetatud löögiks rindelt ja vastulöögiks. Ratsaväge õpetati forsseerimiseks, kiireks manöövriks ja jõulise pealöögi andmiseks. Distsipliin kõigis väelikes hea. Varustamises eksisteeris riiklik süsteem.

VI Lühike ülevaade Pärsia sõjaväest.

Pärsia riik koosnes mitmetest alistatud rahvastest, keda pärslaste kuningas valitses oma kuberneride (satrapide) abil. Pärsia riigile alluvaid maid ühendas vaid Pärsia kuninga tahe, mispärast pakkus tema sõjavägi ka väga kirjut pilti. Parim element selles oli pärslaste ratsavägi ja Kreeka palgalisist koosnev jalavägi. Kõik muu oli vaid väljaõpetamata, distsiplineerimata ja kogemusita inertne mass. Et Pärsia territoorium ja rahva arv ületas 15-kordselt Makedoonia ¹⁾, siis võis Pärsia sõja korral välja panna 4 - 8 korda suurema armee kui Makedoonia ²⁾, nagu seda näemegi lahingutes. Ainult Pärsia ratsavägi oli hea, kuigi seal puudusid lahingukogemused ja head juhid. Jalaväes püüti kasutada ka midagi faalanksi taolist kolonnide joonrivistust, mille tiibu kattis ratsavägi, rinnet kerge jalavägi ja lahinguvankrid. Viimased olid Pärsia sõjaväe iseärasuseks, kuid soomustatud lahinguvankri juht oli kaitsmata västase noolte vastu.

Üldiselt - Pärsia sõjavägi oli küll alati arvulises ülekaalus, kuid kogemusita, distsiplineerimatu, halvasti väljaõpetatud ja hääde juhtideta.

1) Professor A. Žebelev: "Aleksander Suur".

2) Dr. H. Droysen: "Heerwesen und Kriegsführung der Griechen".

VII Sõjakäik Pärsiasse.

1. Sõjakäigu algus. Granikuse ja Issuse lahing.

Sõjakäigu Pärsiasse alustas Aleksander Suur 30000 mehega ¹⁾ 334.aastal e.Kr. Kodumaa kaitseks jättis ta 13000 meest. Kerge vaevaga ületas Aleksandri armee "Hellespoint'i" ja lähenes Granikuse jõeale neljas kolonnis, kus teda ootas Dareiose sõjavägi. Mõnede ajaloolaste andmete järgi oli pärslastel seal vastas 100000 meest ²⁾, kuna teiste andmetel olnud ³⁾ pärslastel ainult ratsaväes kahekordne ülekaal. Granikuse juures Aleksandri jalavägi ei pääsenudki lahingusse, kuna ainult ratsavägi lõi Dareiose armee taanduma.

Pärast Granikuse lahingut Aleksander allutas Väike-Aasias kogu Vahemere ranniku ja siirdus läbi Süüria lõunasse, eesmärgiga vallutada Egiptus. Ta peatus Iskanderuni lähedal (praegu Aleksandriette), kus sai oma luurelt teateid, et Dareios, kes liikunud paralleelselt temaga teispool mägiahelat, oli tagasi pöördunud põhja ja ähvardas Aleksandrit seljatagant. Pärslaste kava oli hea. Nad tahtsid Aleksandri ära lõigata kodumaast ja tema armee hävitada siis lõplikult. Dareios valis positsiooni Pinaruse jõe põhjakaldal ja ootas seal Aleksandrit. Viimane aga lähenes luure- ja eelväe kattel ja lõi otsustavalt Issose lähedal Dareiose ülekaalukat armeed, kasutades vildakus lahingurivistuses oma parema tiiva edu. Siin ei õnnestunud ka pärslaste vastulöök. Nende positsioon oli valitud halvasti mere ja mägede vahel, kus puudus manöövrivabadus. (Skeem nr.2 ja 3.).

Pärast Issose lahingut võis Aleksander oma kava teostada. Ta siirdus Föniikiasse ja Süüriasse kohates teel ainult nõrka kohalikku vastupanu. 332.a. e.Kr. vallutas ta 7-kuise piiramise järele Tüürose kindluse (saarel) ja allutas Egiptuse (332), kus asutas 331.a. Aleksandria linna, ning pöördus tagasi põhja, et lõplikult allutada Pärsia.

1) W.A.Mitchel: "Outlines of the World's military history".

2) Dr.A.Droysen: "Heerwesen und Kriegsführung der Griechen".

3) Delbrück: "Alttertum".

Saanud laevastikuga kodumaalt abiväge, siirduski veel samal aastal Pärsia sisemaale, kus Gaugamela juures kohtas Dareiose võimsat armeed.

2. Gaugamela lahing.

Et Aleksander pärast Issose lahingut Dareiost ei jätitanud Pärsia sisemaale, olenes vahest sellest, et ta tahtis alistada enne Vahemere ranniku ja luua soodsad baasid oma armee varustamiseks. Aleksander tahtis esiteks saada Vahemere valitsejaks ja alles siis lüüa oma tugevaimat vaenlast sisemaal.

Nenditud asioludel läkski Dareiosel korda koondada uus armee Arbelasse. Andmed Dareiose armee arvulisest suurusel on mitmeti lahkumised. Mõningate ajaloolaste andmete järgi olnud tal 500000 - 1.000000 jalaväelast ja 40 - 50 tuhat ratsanikku¹⁾. Nii suure sõjaväe koondamine väikese, kõrvetaolises ümbruses asetseva linnakese rajooni oli tõenäoliselt võimatu tolleaegsetes oludes. Usutatav on küll see, et Dareiose armees oli 250000 jalameest²⁾, 12000 - 15000 ratsanikku, 15 elevanti ja 200 lahinguvankrit. Dareios liikus oma armeega läände Gaugamela suunas, jäädes laagrisse 10 - 12 km Gaugamelast lõunasse Tigrisse ja Zabatusse jõgede vahelisse orgu (skeem nr.4). Armeed toidu- ja söödamoona tagavarad jäid Arbelasse, kust korraldati juurdevedu.

Ka Aleksandri armee oli kasvanud pärast sõjakäiku Egiptusesse. Kas ta täiendas oma sõjaväge kohapeal värbitud või sai Makedooniast abiväge, selle kohta puuduvad andmed. Tigrisele lähenedes oli Aleksandri armees 42000 jalaväelast ja 6 - 7 tuhat ratsanikku³⁾. Aleksander lähenes kolmes kolonnis Tigrisele, keskel jalavägi, tiibadel ratsanikud, kes omakorda panid välja tiivajulgestamistüksusi. Ees ühe kuni kahe päevateekonna kaugusel liikus kerge

1) W.A.Mitchel: "World's military history" §237 ja dr.H.Droysen.

2) J.v.H: "Anleitung zur Studium der Kriegsgeschichte".

3) - " - " - " -

ratsavägi Parmenio juhatusel strateegilise luureülesandega - otsida vastast. Viimane leidiski Dareiose armee Tigriise orus ja tegi kindlaks ka armee umbkaudse asetuse. Aleksander, lähenenud Dareiosele, jäi viimasest umbes 12 km kaugel laagrisse, andis oma vägedele 4 päeva puhkamiseks ja tegi ettevalmistusi Dareiose ründamiseks. Oma laagri laskis ta tugevasti kindlustada, kus tugev palkaed oli ümbritsetud laia kraaviga. Siit liikus Aleksander edasi 29.sept. (331.a. e.Kr.) öösi, lootes rünnata Dareiost koidikul. Rännak hilines, mispärast Aleksander jäi 2 km kaugusel Dareiose armeest oma armeega uuesti laagrisse.

Dareios, kasutades Issose kurbi õpiseid, oli valinud hoolsasti oma positsiooni laial lagendikul, kus oli võimalik manövrerida nii jala- kui ratsa. Mõned ajaloolised allikad nimetavad, et Dareios olla lasknud lahinguplatsi tasandada ja tõketest puhastada ¹⁾, et võimaldada oma lahinguvankreile ja ratsaväele vaba manöövrit. Teistes allikates räägitakse, et Dareios lasknud oma pos. ette kaevada hundisuke ja asetada ka rebaseraudu ²⁾. Viimane oletus on tõenäoline seepärast, et Dareiose jalavägi ei teinudki katsed rindel pealetungimiseks.

Kui Aleksander lähenes Dareiosele ja jäi tema lähedusse laagrisse, andes meestele veel päeva ja öö puhkust, seisis Dareiose armee täies relvastises ülesrivistatult lahinguväljal. Nähes Aleksandrit asumas laagrisse, oli Dareiosele selge, et sel päeval rünnakut ei tule. Ta ei rünnanud ise Aleksandrit, ega annud sõjaväele ka puhkust, vaid kartes õist kallaletungi jättis oma armee relvastatult rivisse. Järgmisel hommikul (1.okt.), kui Aleksander rivistas oma sõjaväe Dareiosest umbes 1 km kaugusel lahingukorda, oli pärslaste armee ööpäevasest seisnisest nõrk ja väsinud. (skeem nr.5) ^{x)}

Aleksander, asetsedes isiklikult oma vägede paremal tiival ratsaväe eesotsas, oli julgestatud eest kerge jalaväega. Tsentris asetses Makedoonia faalanks, vasakul Parmenio juhatusel ühendatud Kreeka ja Theesia ratsavägi. Tiibade taha aetas ta kolonnid kergest jalaväest ja rat-

1) W.A.Mitchel: "Outlines of the World's military history".

2) Dr.H.Droysen ja Delbrück.

x) W.A.Mitchel: "Outlines of the World's military history".

saväest. Sellise rivistusega võis Aleksander kiiresti muuta vägede liikumise suunda ja kaitsta tiibu haaramise vastu. Seda oli eriti karta, sest pärslaste tiivad ulatusid kaugelt üle Aleksandri armee tiibade. Laagri kaitseks jättis ta ainult nõrgad jalaväe osad, kes pidid kaitsma (tagalat ja) moonatagavarasid ja kuninga staapi.

Pärslaste paremal tiival seisis paljudest rahvustest koostatud ratsa- ja jalaväeosad, kõik sügavates kolonnides. Keskel rinde ees oli armeenlaste jalavägi ja Kappadokia ratsavägi ühes 50 lahinguvankriga. Keskel asetses Dareios oma ihukaitseväge ja valitud väeosadega, olles rindelt kaitstud peale ülalnimetatute veel 15 elevantiga ja 50 kerge lahinguvankriga. Vasak tiib koosnes Pärsia ja Baktriani ratsaväest ja Pärsia jalaväest. Seal asetse- sid ka ülejäänud lahinguvankrid, sküütide, susianide jne. väeosad. Pärslaste rinne ulatus tublisti kaugemale makedoonlaste tiibadest, iseäranis makedoonlaste paremast tiivast. Aleksandri lähenedes saadeti talle vastu pärslaste lahinguvankrid ja armeenlaste kerge jalavägi. Soomustatud lahinguvankrid ja hobused olid kaitstud eest ja külgedelt veel rakenditesse kinnitatud mõõkadega ja rattaste küljes ringlevate nuga- ja kiskusid neid vankritelt maha. Vibumeeste ridadest läbitunginud lahinguvankritele avati tee faalanksis, lasti nad läbi ja hävitati siis faalanksi taga. Armeenlaste taanduv jalavägi, juhtideta ja taanduvad lahinguvankrid tekitasid pärslaste tsentris segadust. Aleksander, nähes pärslaste rindekatte osade taandumist, otsustas liikuda paremale ja lüüa pärslaste tsentrit. Samal ajal osa pärslaste vasaku tiiva ratsaväest sai käsu haarata Aleksandri paremat tiiba. Pärslaste kõhkleva ja kohmaka ratsaväe korraldudes võitluseks, Aleksander viis kiiresti oma parema tiiva ratsaväe kolonnid lahingukorda ja 1/3 nim. ratsaväe jõududega pärslasi omakorda haarates, lõi nende ratsaväe tagasi (skeem nr.6).

Parmenio edasitung makedoonlaste vasaku tiivaga arenes ettevaatlikult. Ta kartis haarangut, seepärast ta ei rutanud.

Aleksander liikus paremale. Lahinguvankrite paanilise

Text

taandumise ja vasaku tiiva haaramise kartuse tõttu nihkus pärslaste vasak tiib veel rohkem vasakule. Pärslaste rindes tekkis lõhe, mida Aleksander otsekohe otsustas kasutada. Ta jättis oma alluvatele juhtidele tegevusvabaduse pärslaste vasaku tiiva vastu ja korraldas kiiresti oma faalanksi tsentri ja parema tiiva talvataoliseks koondiseks, mille peasse asetati raske ratsaväe. Juhatades nimetatud koondist isiklikult ratsaväe ridades, suunas selle pärslaste rindes tekkinud lõhesse (skeem nr. 7).

Faalanksi ja ratsaväe ümberkorraldamisega oli ka makedoonlaste rindes tekkinud lõhe, millesse Dareios suunas oma parema tiiva rindes (faalanksis) seisnud ratsaväe. Pärslaste distsiplineerimatu ratsavägi oleks pidanud kasutama soodsat olukorda ja haarama Aleksandri löögirusika vasakut tiiba või Parmenio ratsaväe ja katkenud faalanksi paremat tiiba.

Pärslaste ratsavägi ei kasutanud kumbagi võimalust, vaid tungis Aleksandri kindlustatud laagri ette, kus pandi seisma laagrikaitse üksuste poolt (skeem nr. 8).

Sel ajal kui Aleksander ründas oma tugeva löögirusikaga pärslaste tsentrit, pärslaste parema tiiva ette koondatud ratsavägi haaras Parmenio vasakut tiiba. Makedoonlaste paremal tiival (r. väel) oli suur edu. Pärsia ratsavägi taandus korratuses. Ka pärslaste tsenter ei suutnud vastu panna Aleksandri jõulisele rünnakule.

Dareios, nagu Issose lahinguski, nähes võimatuna makedoonlaste tagasitõrjumise, põgenes lahinguväljalt. Tema põgenemine suurendas veel korratust ja pärslaste tsenter purunes. Samal ajal taandus suures korratuses ka pärslaste vasaku tiiva ratsavägi teise joone (faalanksi) ridadesse.

Makedoonlaste paremal tiival oli suur edu, rindel täielik võit, kuid nende vasak tiib Parmenio juhatusel oli suurtes raskustes. Makedoonia ratsavägi oli ägedas lahingus ülekaalus oleva vastase ratsaväega. Parmenio palus kiires korras Aleksandril abi, teatades ühtlasi vastase ratsaväe läbimurdest ja laagrikaitse ohtlikust seisukorrast (skeem nr. 8).

Selle järele sai makedoonlaste vasaku tiiva ratsareservkõsu rünnata läbimurdnud Pärsia ratsaväe tiiba, kuna ta ise korraldas ümber oma löögirusika peas seisnud ratsaväe ja ründas sellega pärslasi seljatagant. Tulemus oli see,

et pärslaste parema tsentri ratsavägi haaratud tiivalt Parmenio ratsaväe varu poolt ja rünnatud Aleksandri ratsaväest seljatagant, hävis pea täielikult. (Skeem nr.9).

Vahepeal pärslaste parema tiiva ratsavägi löödi Parmenio poolt tagasi ja kogu pärslaste parem tiib ühines peeniliselt taanduva tsentriga ja vasaku tiivaga. Aleksander jälitas Dareiose taanduvat armeed Arbelani, lootes alista da Dareiost, kuid viimane oli põgenenud ja jätnud tugeva Pärsia riigi Aleksandri valdusse.

Lühidalt kokkuvõttes Gaugamela lahingu tulemisi, leiame, et Aleksandri taktikalised võtted vildaku lahingukorra kasutamises andsid häid tulemusi nagu Issose lahinguski. Tema armee oli asetatud nii, et võis lahingu vastu võtta igas suunas. Imestatav on tema kiire otsus vastavas soodsas olukorras. Ta kasutas alati häid juhuseid ja soodsaid momente vastasele hävitava löögi andmiseks. Osava manöövriga lõi pärslaste vasakut tiiba ja tsentrit ja kiire abiga päästis oma ohusoleva vasaku tiiva. Pärsilased, olles arvuliselt 6 - 8 kordses ülekaalus ¹⁾, ei oska kasutada soodsaid momente Aleksandri armee hävitamiseks. Nende distsipliin oli nõrgem, lahingukogemused vähemad, juhtidel puudus algatus ja oskus olukorra õigeks hindamiseks. Seepärast ei saa lugeda Pärsia sõjaväge samaväärseks Makedoonia sõjaväega. Pärslaste ratsavägi oli hea, kuid jalavägi polnud palju parem inertsest massist. Pärsilased, selle asemel, et oodata Aleksandri talvataolise löögirusika hoogsat pealetungi, pidanuks ründama Aleksandri faalanksi tiibu. Nende arvuline ülekaal oleks garanteerinud ka võidu. Oleks Dareiose ratsavägi võitnud tiibadel, Aleksandri faalankis olnuks avatud kolmest küljest ründamiseks ja oleks sel juhul kindlasti hävinud. ²⁾ Kuid kumbki võimalus ülal toodust ei teostunud sellepärast, et pärslased ei saanud kõiki ratsamasse lahingusse, vaid lasid endid lüüa osade kaupa.

Gaugamela lahing näitab väga kujukalt kõhklevate ja saamatute juhtide, halvasti väljaõpetatud ja distsiplineerimata sõjaväe nõrkust, kus arvuline ülekaal ei saavuta võitu hästiõpetatud ja distsiplineeritud väikese sõjaväe üle, kelle eesotsas kogenud ja julged juhid.

1) W.A. Mitchel: "Outlines of the World's military history"

2) - " - - " - - " - - " -

3. Sõjategevus pärast Gaugamela lahingut.¹⁾

Pärast Gaugamela lahingut Aleksander jälitas Pärsia taanduvat armeed Arbelani. Sealt edasi vallutas ta Gedroosia (praegu Beludzistan), Arahooisia (praegu Kandahar) ja India Kaukasuse (praegu Hindukus). Sealt siirdus Aleksander üle Amu-Darja Marakandasse (a.330), kus vallutas rea kindlustatud punkte. Aastal 329. jõudis isegi Aarali järveni, kust pöördus lõunasse ja vallutas Borase riigi (325. e.Kr.).

Indose harujõe Hyfasiseni (praegu Bias) kaldal sõjavägi keeldus Aleksandrile järgnemast India sisemaale, mis pärast otsustas pöörduda tagasi kodumaale. (Skeem nr.10).

Pärsias, teel kodumaale, Aleksander võttis omaks Pärsia kombat ja abiellus pärslannaga. Korratu elu ja liigse alkoholi tarvitamise tagajärjel haigestus ja suri a.323. e.Kr.

Pärast Aleksandri surma algas Makedoonia laostumine sisemiste troonitülide tõttu.

VIII Aleksander Suure strateegilisi ja taktikalisi iseärasusi.

Aleksander osava riigivalitsejana oskas kasutada kõiki diplomaatilisi keerdkäike liitlaste leidmiseks ja vastase siseriigi nõrgestamiseks. Juba rahu ajal korraldas ta välisluuret, hankides andmeid vastase jõudude suuruse, asetuse, relvastuse ja rahva meeleolu üle.

Aleksander hindas väga õieti Vahemere tähtsust ja Makedoonia ohtlikku asendit, mis pärast osutuski Makedoonia iseseisvuse säilitamise otstarbel selle ranna-maade vallutamine tarviliseks.

Tema strateegiline plaan Vahemere ranniku vallutamises ja pärslaste merest lahutamises oli õige ja reaalne.

1) Prof.S.A.Žebelev: "Aleksander Suur".

Kogenud väejuhina kasutas ka strateegias osalise võidu printsiipi. Osava poliitikuna oskas ta õieti hinnata alistatud rahvaste lojaalsust. Pea eranditult jättis ta neile täiesti vabad käed oma siseelu korraldamises, omades vabastaja supaiste.

Oma abiliseks valis ta julged ja vanad kogenud kindralid, kes juhtinud Makedoonia armeed juba ta isa sõjakäikudel. Aleksander usaldas oma alluvaid juhte ja need usaldasid teda pimesi. Sõjaväe organisatsioon oli hea.

Lahingus hindas Aleksander kõrgelt rahvuslikke väeosi, mispärast ei värbinudki kreeklasi suuremal hulgal oma sõjaväkke, teades, et ka liitlaste väeosad olid väljaõppelt nõrgad ja meelsuselt kahtlased.

Taktikas Aleksander kasutas osalise võidu printsiipi. Rännak teostati mere läheduses tihedas sides laevastikuga, luureosade, eelväe, külgväe ja järelväe kattel. Rännakud teostusid mitmes kolonnis, keskel jalavägi, külgedel ratsavägi, taga voorid, heiterelvad ja inseneriväelised varustusartiklid. Luure liikus ees 3 - 5 päevateekonna kaugusel, võttes oma alla kitsustikud ja mäeharjad. Järelvägi julgestas kolonne seljatagant, liikudes 2 - 3 päevateekonna kaugusel.

Kolonnid hargnesid lahingukorda kergeratsaväe kattel rindelt ja tiibadelt.

Vastase läheduses jättis Aleksander pea alati oma väed laagrisse, lastes neil põhjalikult välja puhata. Kuidas teostus puhkekaitse, selle kohta puuduvad lähemad andmed. Laagri laskis ta aga tugevasti kindlustada, kuhu paigutas oma tagala äsütised ja staabi eriliste laagrikaitse osade julgestamisel.

Enne lahingut teostas põhjalikult maastiku ja vastase asetuse luuret ühes alluvate juhtidega. Ta oskas kasutada kõiki maastiku iseärasusi. Pärslased selle vastu otsisid lahinguvälja. Kui sobivat kohta ei leitud, lükati lahing edasi või loobuti koguni sellest.

Otsuses kasutas alati Epaminondase leiutatud manöövrüübed, lastes otsust ainult harukorral kõigutada alluvatel juhtidel. Lahingukorda rivistas oma sõjaväe tihti vastase vaatluse all, teostades ülevaetust julgestas alluvaid juhte ja sõdureid ja veenis neid eesseisva lahingu võidus.

Lahingu arenedes pidi tal olema hästikorraldatud vaatlus, mispärast omas alati õiged andmed olukorrast.

Juhtides isiklikult oma sõjaväe paremat tiiba ratsaväe riidades, leidis Aleksander siiski mahti kihutada ratsul piiki lahinguvälju ja isikliku eeskujuga üksusi julgustades ja õhutades päästis tihtigi kriitilise olukorra (Gaugamela ja Granikus).

Erilist tähtsust omas Aleksandri taktikas manööver. Ta oskas kasutada soodsat olukorda ja suunata oma kiire löögirusika-ratsamassi sinna, kus märgata edu (Issos, Gaugamela). Ratsavägi oli Aleksandril löögirusikaks, haaramise teostajaks, faalanksi abistajaks, varuks ja jälitajaks. Jalaväel oli vaid siduv- ja kaitseülesanne. Pea kõik omad suured võidud saavutas Aleksander tänu hästi väljaõpetatud ja hästi distsiplineeritud ratsaväele, keda juhatas isiklikult silmapaistvamate abilistega.

Aleksander oskas hinnata ka varude väärtust, mispärast võttis tarvitusele eriti sügava lahinguformatsiooni. Varud tiibade taga osutusidki selliseiks vahendeiks, millega oli võimalik pareerida vastase tiivalööke.

Edu arendamine lasus jalaväe õlul (Gaugamela), kuna jälitamist teostas ratsavägi isegi kuni 100 km kaugusele (Gaugamela lahing).

Rasked relvad (katapuldid) veeti vooris jalaväe järel ja ka jalaväe kolonnide keskel. Voorides veeti toidumoon, kuna söödamoona alal kasutati kohalikke tagavarasid. Suurem osa varustust veeti veeteed mööda, mispärast Aleksander hoiduski mere lähedusse.

Tema staabiteenistuse kohta puuduvad lähemad andmed. On teada, et staabis oli 7 käsunduskindralit, kellest igaüks oli järgemööda ühe päeva teenistuses. Staabi juurde kuulus ka kuninga ihukaitsvägi, hoovinõunikud, usaldusarst ja ajalookirjutaja, kes pidi panema kirja kõik make-doonlaste saavutised ja Aleksandri vägeteod.

Side alal kasutas Aleksander trompeedipuhujaid, ratsavirgatsid ja lõkketuld. Laagrisse asudes pani alati välja erilisse vaatetorni vaatlejad, kes helisignaalide ja tõrvikutulega andsid märku vastase lähenemisest.

Tehnika oli tolleaegsetes oludes kõrgel järjel. Viske-relvad, piiramismasinad ja kiirsillad annavad tunnistust heast inseneri kaadrist. Kilomeetripikkuse tammi ehitamine rannast Tüürose saarele näitab, et Aleksandri armee oskas kasutada mitmesuguseid tehnilisi võtteid ja kohapealset materjali (Vana Tüürose varemed ja Liibanoni seed-

rid) oma eesmärgi saavutamiseks. Goza (Egiptuses) juures näitas Aleksander kujukalt oma tehnilisi teadmisi võitmatu kindluse vallutamiseks.

Aleksandri sõjakäigul mängib tähtsat osa ka sõjasaak ja "soomus". Vastase laagritest saadud rikkused jagas Aleksander oma alluvatele ja liitlastele, saates kodumaa- legi kalleid aardeid (Granikus). Peamisiks ihaldusobjektideks osutusid Pärsia kuninga varasalved ja linnadesse koondatud rikkused. Nende jagamisega ja vallutamise ergutas Aleksander tihti väsinud sõdureid. Tüüros tehti maatas, kust saadud saak oli suur ja rahuldas kauaks sõjaväe tarvidused.

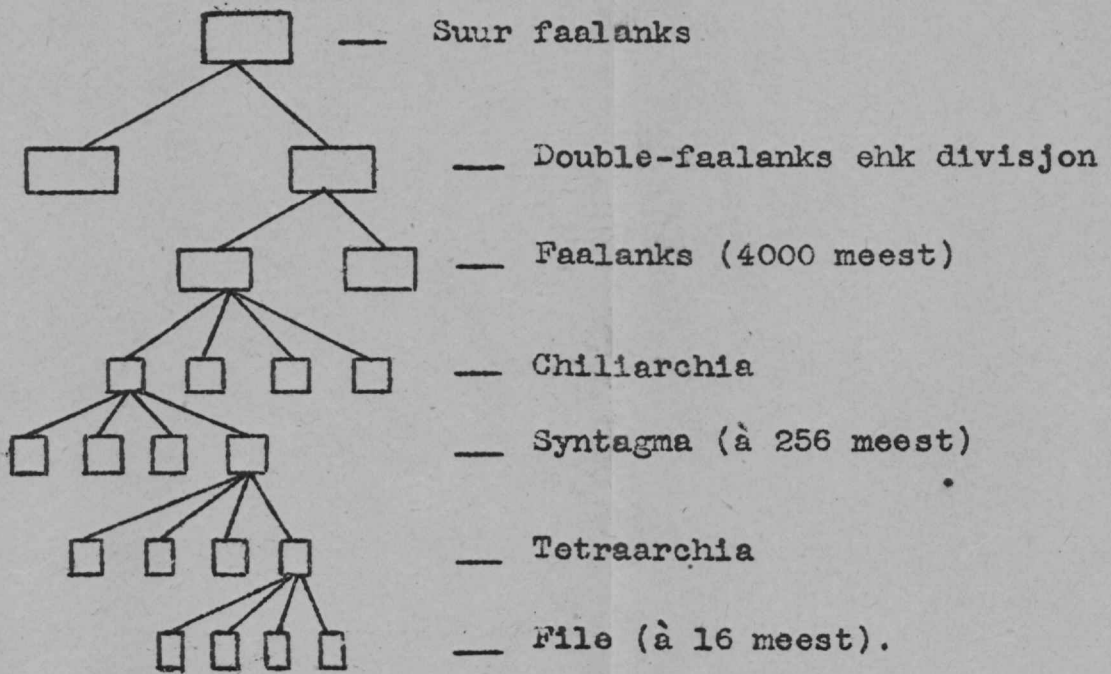
Sanitaarala korraldamisest on niipalju teada, et arste oli, haavatuid ravitseti ja haigusi arstiti. Aleksandri teostati isegi operatsioone, kuid haavatute transporteerimise ja põetamise kohta puuduvad andmed. Laastavaid epideemiaid Aleksandri sõjaväes vist ei olnud. Et arstid ei suutnud Aleksander Suure haigust kindlaks teha ja terveks arstida, lubades isegi tal kõrge palaviku juures supelda, see näitab, et makedoonlaste sanitaar- korraldus jättis soovida.

IX K o k k u v ö t e .

Ulalkirjeldatud sõjakäiku kokku võttes, näeme, et Aleksander Suur alistas 4 aasta jooksul kogu Vahemere Väike-Aasia ranniku, Süüria, Palestiina, Egiptuse ja Pärsia, lüües kolmes suures lahingus otsustavalt ülekaalus olevat Pärsia armeed. Aleksander Suur saavutas oma eesmärgi. Väike ja vaene riik - Makedoonia - võitis suure ja rikka riigi Pärsia. See läks tal korda Makedoonia sõjaväe tubliduse ja eeskujuliku juhtimise tõttu.

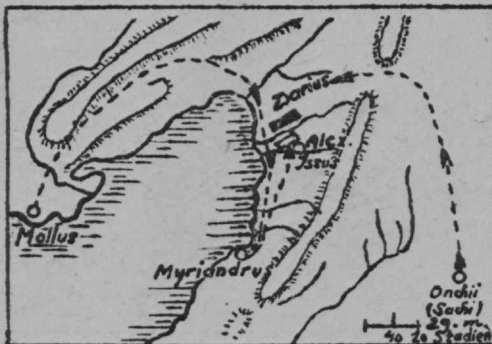
Aleksander Suure sõjakäik Pärsiasse näitab millist tähtsust omab sõjaväes distsipliin, hea väljaõpe, kõikide väeliikide koordineeritud tegevus ja juhtide tähtsus. Aleksander Suure lahingud näitavad, nagu edaspidised ajaloo sündmusedki, et lahingus ei võida arvuline ülekaal, vaid hea sõjavägi ja juhi idee kasutada oma jõude kiiresti ja otsustavalt nii, nagu tingib seda olukord.

Makedoonia sõjaväe organisatsioon.

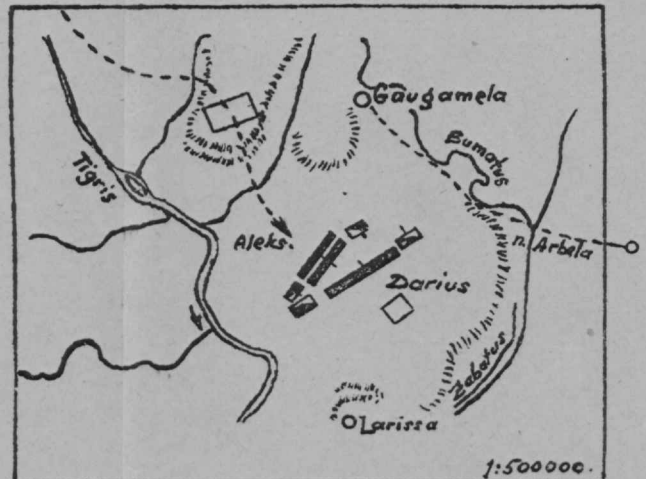

Issuse lahing.

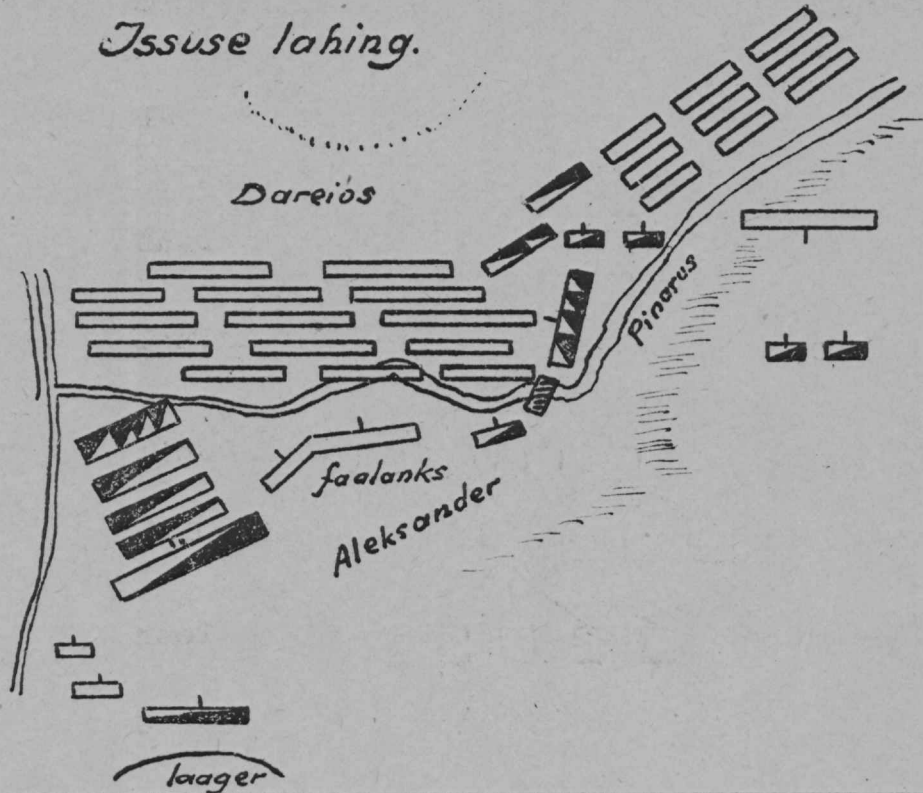
Skeem nr. 2.

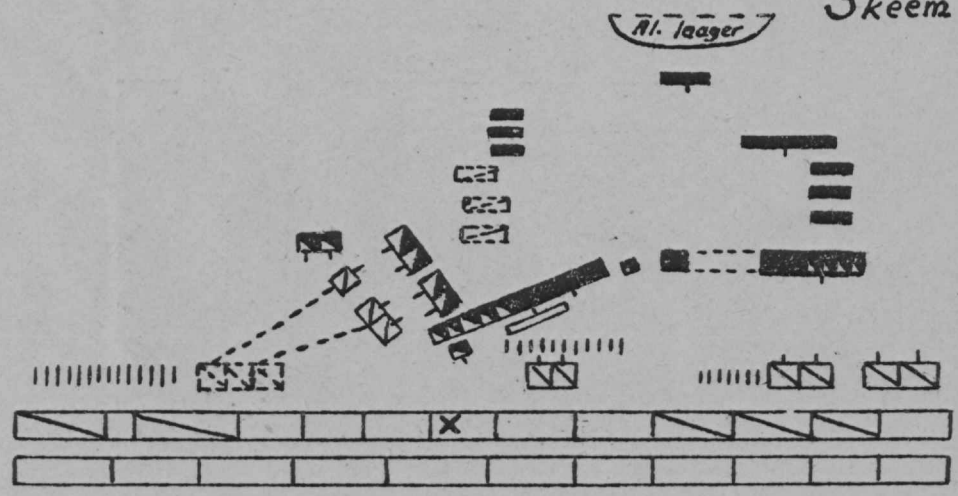
Skeem nr. 4.

Skeem Nr. 3.

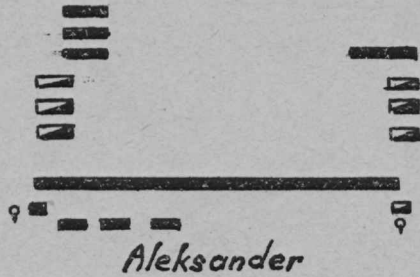

Skeem Nr. 6.

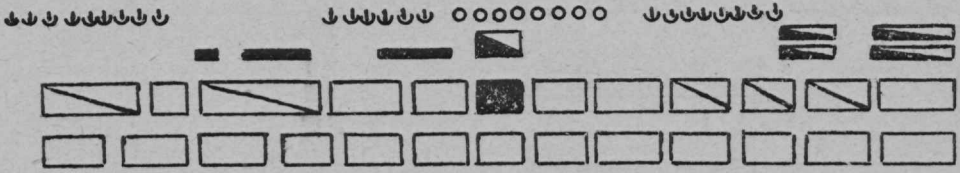

Skeem Nr 5.

Alex. Jaeger

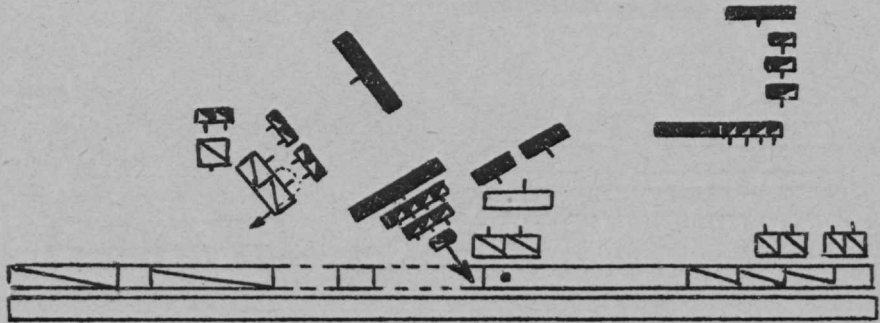

Dareios

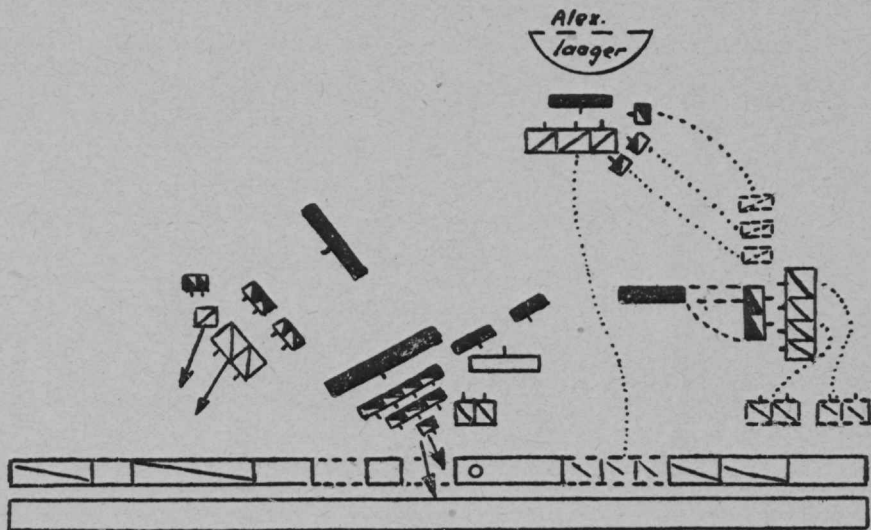

Skeem Nr. 7.

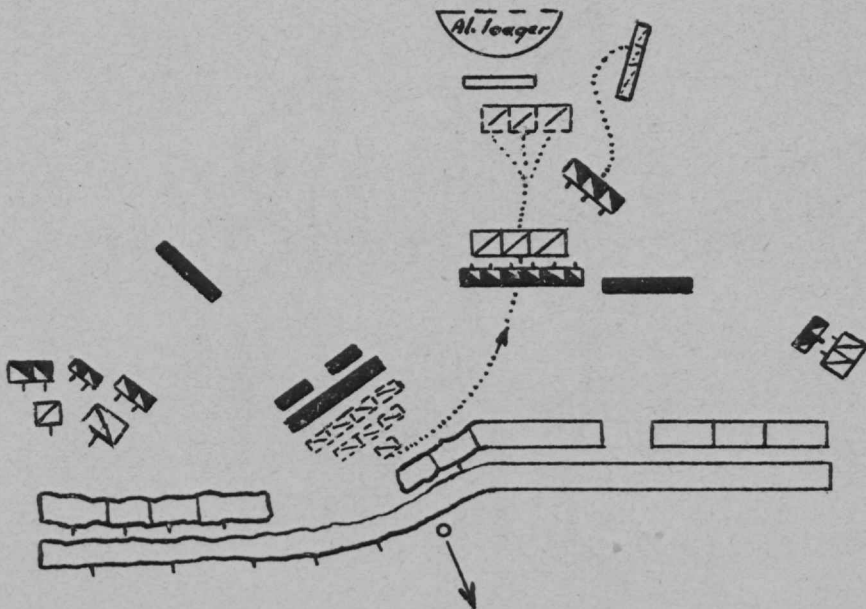
Alex. Jaeger

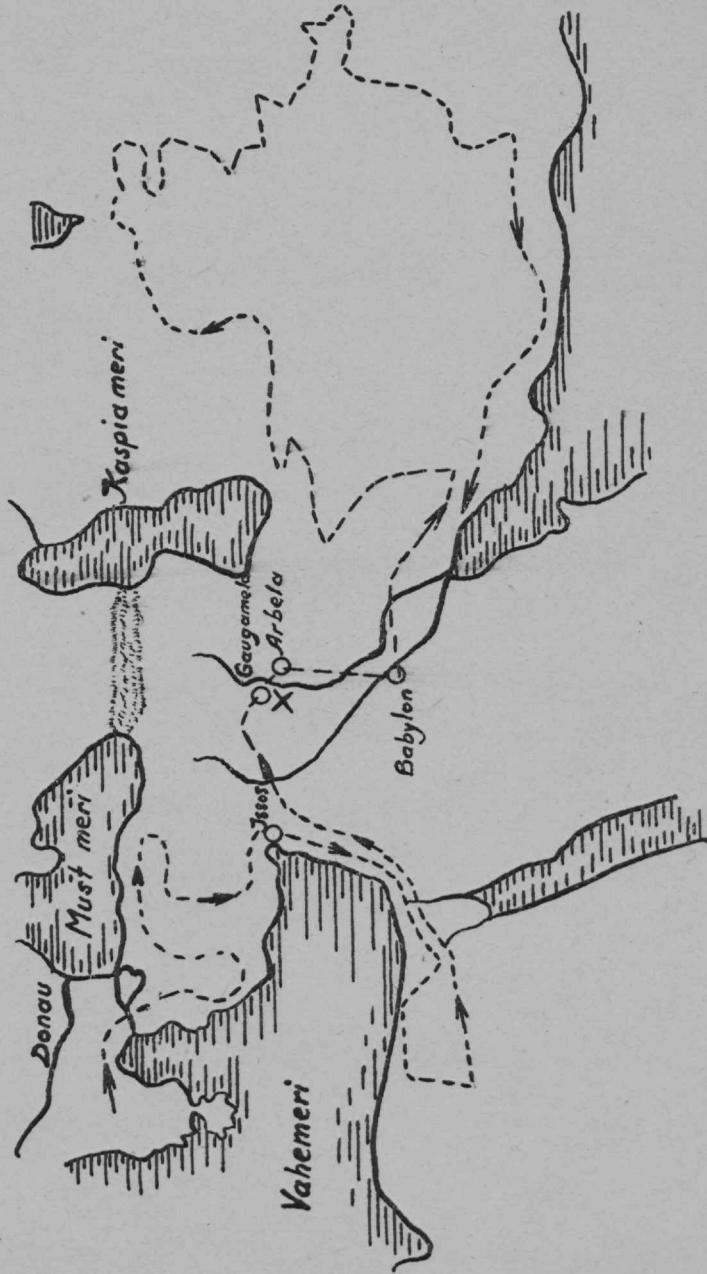
Skeem No. 8.

Skeem No. 9.

Aleksander Suure sõjakäik
Pärsiasse.

10. III 1970

23. X 77

16.03.88

12.11.96

Ar 937

Aasoja, V.